

TÓTH ZSUZSANNA

**DOCUMENTARY CREDITS IN INTERNATIONAL COMMERCIAL
TRANSACTIONS WITH SPECIAL FOCUS ON THE “FRAUD RULE”**

Doktori értekezés tézisei

Témavezető: Dr. Bánrévy Gábor

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog-és Államtudományi Kar
Budapest, 2006**

I. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJA ÉS A KITŰZÖTT KUTATÁSI FELADAT

A nemzetközi kereskedelemben a gazdálkodó szervezetek egymás közötti - főként - adásvételi ügyleteiben az áruknak gyakran nagy földrajzi távolságokat kell megtenniük, így csak igen ritka esetben fordul elő az, hogy a vevő a vételárat az áru átvételével egyidejűleg, készpénzben fizeti ki az eladónak.

A nemzetközi kereskedelmi ügyletek egyik fő jellemzője, hogy az áru továbbítása és a vételár megfizetése térben és időben elválnak egymástól, mely mind az eladó, mind a vevői oldalon bizonyos kockázatot hordoz magában.

Ilyen kockázatot jelent az eladó számára, ha az áru feladását követően a vevő a vételár teljesítésére nem képes, mely esetben az eladó nemcsak a vételártól esik el, de számolnia kell az áru visszaszállításának, tárolásának költségeivel is. A vevő számára ezzel szemben kockázatos fizetést teljesíteni azt megelőzően, hogy teljes mértékben meggyőződné az áru szerződésszerű voltáról.

Ezen kockázatok kiküszöbölése vagy legalábbis csökkentése, valamint a konkuráló jogrendszerek, fizetési mód és a kulturális különbségekből adódó nehézségek elkerülése érdekében a kereskedők a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok finanszírozásának több módját alakították ki.

E fizetési módok egyik leggyakrabban használt formája az okmányos meghitelezés (akkreditív). Kialakításának háttérében a kereskedelmi partnerek eltérő gazdasági érdekei összeegyeztethetőségének igénye állt. Az akkreditív alkalmazásával a felek egy megbízható harmadik felet - leggyakrabban egy bankot – vonnak be jogviszonyukba. Az adásvételi szerződés vevőjétől (megbízó) kapott megbízás alapján a bank (nyitó bank) akkreditívet nyit az eladó (kedvezményezett) javára. Az akkreditív megnyitásával a bank arra vállal kötelezettséget, hogy a meghitelezésben előírt okmányok benyújtása és az ott meghatározott egyéb feltételek teljesülése esetén a kedvezményezett részére fizetést teljesít. A tranzakció magában foglalhatja más bankok szolgáltatását is, melyek a nyitó bank ügynökeként vagy értesítő bankként járhatnak el, esetleg megerősítő bankként saját nevükben vállalhatnak fizetési kötelezettséget.

A bank kötelezettségvállalása a fizetés teljesítésére független az eladó és a vevő közötti alapszerződéstől (függetlenség elve). A fizetés alapját az akkreditív feltételeinek és kikötéseinek szigorúan megfelelő okmányok benyújtása képezi (okmányszigorúság elve).

Az akkreditív fontos szerepet játszik a nemzetközi kereskedelemben. Jelentősége oly mértékű, hogy a „nemzetközi kereskedelem éltető vérének”¹ nevezik, valamint „a nemzetközi fizetési eszközök esszenciájaként”² hivatkoznak rá.

¹ RD Hardbottle (Mercantile) Ltd. v National Westminster Bank Ltd. [1977] 2 All ER 862 at 870 b

² Report of the Task Force on the Study of U.C.C. Article 5, *An Examination of U.C.C. Article 5 (Letters of Credit)*, presented to the Letter of Credit Subcommittee of the Uniform Commercial Code Committee of the American Bar Association's Business Law Section and the U.S. Council on International Banking, Inc., reprinted in [1990] 45 Bus. Law 1521 at 1532

Az akkreditív ma ismert szabályozását a banki gyakorlat évszázadokon keresztül alakította, formálta mind nemzeti, mind nemzetközi szinten. Ezeket a szabályokat ma a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kidolgozott, „Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok” (angolul: Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, a továbbiakban UCP) elnevezést viselő szokvány foglalja magába. A UCP rendelkezéseit világszerte belefoglalják a standard akkreditív megállapodásokba, biztosítva ezzel a egységességet a határokon átnyúló kereskedelem számára.

A jelenleg érvényes szabályozás az 1993-ban felülvizsgált és 1994. január 1-jével hatályba lépett 500-as kiadvány (a továbbiakban UCP 500). Hatályba lépése óta a nemzetközi kereskedelemben, különösen a tengeri áru fuvarozásban, biztosításban, kereskedelmi jogban és technológiában jelentős változások történtek, melyekhez az akkreditív szabályozásának megfelelő mértékben adaptálnia kell.

A doktori értekezés megírását kettős cél vezérelte.

Elsődleges célja az okmányos meghitelezés működésének bemutatása a UCP 500 rendelkezései tükrében.

Bár az okmányos meghitelezés a nemzetközi kereskedelem egyik legerterjedtebb fizetési módja, a magyar jogirodalom ez idáig kis figyelmet szentelt elemzésének. Az akkreditívvel foglalkozó, nagyobb lélegzetvételű összefoglaló mű legutoljára a korábbi UCP 400 tárgyában született. Az értekezés ezt a hiányt kívánja pótolni.

Az értekezésnek különös aktualitást ad, hogy a Nemzetközi Kereskedelmi Kamarában jelenleg folyik a UCP 500 felülvizsgálata. A UCP 500 rendelkezéseinek bemutatásán túl ezért az értekezés rámutat a szokvány hiányosságaira, ellentmondásos szabályaira.

Az értekezés 63 jogesetet elemez részletesen. A jogesetek kiválasztásánál az egyik fő szempont az volt, hogy olyan esetek kerüljenek elemzésre, melyek a téma szempontjából lényegesek és a magyar jogirodalomban még nem kerültek ismertetésre.

Az értekezés *másodlagos célja* a „fraud rule” elemzése. A „fraud rule” egy olyan különleges szabály, amely lehetővé teszi, hogy az akkreditív körében elkövetett csalás esetén a bíróság az alapelvek figyelmen kívül hagyásával megvizsgálja a formailag megfelelő okmányok mögötti teljesítést és megakadályozza a kedvezményezettnek történő fizetést.

Az akkreditív elsődleges jogforrásának tekintett UCP 500 nem tartalmaz rendelkezést a „fraud rule” tekintetében, ennek szabályozása ezért a nemzeti jogra marad. Erre tekintettel az értekezés két common law (az amerikai és az angol), és két kontinentális jogrendszer (a magyar és a görög jog) rendelkezéseit elemzi és hasonlítja össze.

Az amerikai és az angol jog bemutatása mögött az a megfontolás áll, hogy a „fraud rule” szabályozása e két jogrendszerben a legkifinomultabb.

Az Egyesült Államokban a „fraud rule”-t az Egységes Kereskedelmi Kódex 5-109. cikke tartalmazza, biztosítva a bank számára, hogy csalás esetén bizonyos feltételek

mellett megtagadhatja a teljesítést, vagy maga a megbízó(vevő) fordulhasson bírósághoz a fizetés megakadályozása érdekében.

Angliában a „fraud rule” nem került kodifikálásra. A „fraud rule” felhívásához szükséges ismérveket az esetjog alakítja.

Magyarországon az akkreditív jogviszonyt a UCP szabályozza, melyet a hazai jogalkotó a 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezéssel beemelt a magyar jogrendbe. A csalás körében azonban a Polgári Törvénykönyv szabályai irányadók.

Az Európai Unió legutolsó bővítését megelőzően Görögország volt az egyetlen uniós ország, amely az akkreditív tekintetében kodifikált szabályokkal rendelkezett. Erre tekintettel elemzi az értekezés a görög jog rendelkezéseit.

II. A KUTATÁS

Az értekezés alapjául a UCP 500 szolgál. Tekintettel arra, hogy szabályait ma világszerte több mint 160 ország bankja követi, ez képezi az akkreditív szabályozásának elsődleges jogforrását. A szabályozásra azonban jelentős hatással van a banki gyakorlat, a bírói esetjog és a nemzetközi szervezetek dokumentumai is, melyek vizsgálata elengedhetetlen.

Az értekezés feldolgozza a Nemzetközi Kereskedelmi Kamarának és az ENSZ-nek a téma szempontjából jelentős egyéb dokumentumait, az amerikai Egységes Kereskedelmi Kódex releváns rendelkezéseit, az angol és az amerikai esetjogot, magyar és görög jogeseteket, valamint angol, német, magyar és görög nyelvű monográfiákat és tanulmányokat.

Az értekezés több éves kutatómunka eredményét tartalmazza. Magyarországon meglehetősen kevés a témában fellelhető irodalom, így elengedhetetlennek bizonyult külföldi források felkutatása.

Az anyaggyűjtés az Egyesült Államokban kezdődött, az Emory Egyetemen (Atlanta, GA) vendéghallgatóként eltöltött szemeszter alatt. További kutatásra a Görög Állam által biztosított ösztöndíj nyújtott lehetőséget az Athéni Nemzeti Egyetemen.

Felbecsülhetetlen segítséget jelentett és szinte kiapadhatatlan forrásnak bizonyult a DC-PRO Focus internetes adatbázisában való kutatási lehetőség, mely az utóbbi 10 év jelentős külföldi jogeseteit, a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara hivatalos állásfoglalásait és számtalan tanulmányt tartalmaz. Több ezer oldalt kitevő anyag került összegyűjtésre, részletes feldolgozásra és elemzésre.

A UCP 500 felülvizsgálatát végző Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Banki Bizottságának 2005. októberi ülésén való részvétel lehetőséget nyújtott az új UCP létrejöttének megfigyelésére, és egyben arra is, hogy személyes beszélgetéseken keresztül megismerjem angol, amerikai, kanadai, ír, német, görög, cseh, valamint kínai bankárok és jogászok véleményét.

Végezetül a téma alapos ismeretét segítette elő a magyar és külföldi bankoknál tett látogatás, mely lehetővé tette az akkreditív gyakorlati működésének megismerését banki szemszögből.

III. AZ ÉRTEKEZÉS RÖVID BEMUTATÁSA, A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK ISMERTETÉSE

Az értekezés

Az értekezés tárgya az akkreditív szerepe a nemzetközi kereskedelemben, így a belföldi felhasználási lehetőségeket nem tartalmazza. Az értekezés, amely kilenc fejezetre oszlik, angol nyelven került megírásra.

Az **I. Fejezet** röviden ismerteti az akkreditív kialakulásának történetét. A fejezet felépítését az a megfontolás vezette, hogy a fizetési mód gazdasági háttérének feltérképezése és történelmi gyökereinek vizsgálata jelenti a kiindulópontot az akkreditív működésének megértéséhez.

Vannak, akik úgy vélik, hogy az akkreditív eredete az ősi Egyiptomba és Babilóniába nyúlik vissza, melyek már a korai évszázadokban megfelelő bankrendszerrel rendelkeztek. Az értekezés ismerteti az akkreditív legkorábbi megjelenését tanúsító történelmi emlékeket, mint például egy, a Philadelphia-i Egyetemi Múzeumban található, Kr.e. 3000-ból származó, babiloni agyagtáblára írt kötelezvényt.

A Római Birodalom bukásával a különböző népek közötti virágzó kereskedelem megszakadt, a bankok szerepe háttérbe szorult és ezzel a nemzetközi fizetési módok használata jelentősen csökkent.

A bankok nemzetközi kereskedelemben játszott szerepe ismételtén a XII.-XIII. században erősödött meg, elsőként Genovában, Velencében, Firenzében és más európai városokban. Ebben az időben a kereskedőknek két problémával kellett szembenéznük: (a) arannyal utazni nagyon kockázatos volt, és (b) a kereskedelem olyan fizetési eszközöket is létrehozott, melyek nem szolgálták a kereskedők céljait.

E nehézségek leküzdésére való törekvés arra vezetett, hogy a váltó és az okmányos meghitelezés ismét megjelent az országhatáron átnyúló kereskedelemben. Kezdetben e két fizetési mód nagyon hasonlóan funkcionált, és az akkreditívet a váltó mellett, kiegészítő fizetési módként használták.

A XVIII. század végére az akkreditív általános fizetési móddá vált, mind az európai kontinensen, mind Angliában. Széleskörű használata a nagy kereskedőházak (mint pl. a Kelet-indiai Társaság) monopol hatalmának megszűnésével és a vonalhajózás megjelenésével magyarázható. Korábban, a nagy kereskedőházak áruikat saját hajóikon szállították, saját megbízottaik kíséretében, akiket felhatalmaztak a vételár

átvételére. A vonalhajózás kialakulása és a monopólium felszámolása azonban együtt járt azzal, hogy vevő és eladó mind térben, mind időben eltávolodott egymástól. Amint az áruszállítást és a fizetést nem az eladó és a vevő személyesen bonolyította, szükségessé vált harmadik fél, egy bank bevonása a tranzakcióba.

A XIX. századra az angol bankok lényegében monopol hatalomhoz jutottak az akkreditívek kibocsátása terén. Ez annak volt köszönhető, hogy a font sterling vált a nemzetközi kereskedelem legelfogadottabb valutájává, így a londoni bankároknak kiemelkedő szerep jutott a nemzetközi ügyletek finanszírozása során.

Az I. Világháború kitörése elszakította a korábbi megbízható kereskedelmi szálakat, melyek a kereskedők nemzetközi szinten egymással kialakítottak. A kereskedelem folytatása érdekében ezért a kereskedők új kerestek, korábban nem ismert, vagy ismert de kevésbé megbízható partnerekkel. Ez a körülmény erőteljesen hozzájárult az okmányos meghitelezés növekvő elterjedéséhez. Az 1950-es évekre az akkreditív domináns helyhez jutott az Amerikai Egyesült Államok belkereskedelmében és nemzetközi szinten egyaránt.

A II. Világháború óta az akkreditív használata töretlen. Bár időről időre jelentőségét beárnyékolják más alternatív fizetési módok, mindezidáig „olyan rugalmas eszköznek bizonyult, amely megfelelően adaptálható a nemzetközi kereskedelem változó feltételeihez”³.

A **II. Fejezet** az akkreditív szabályozásának jogforrásait vizsgálja. A szabályozást a banki gyakorlat alakította ki. Amint az a fentiekben már hangsúlyozásra került, ezeket a szabályokat ma a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által létrehozott „Az okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok” (angolul: Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, UCP) elnevezést viselő szokvány tartalmazza.

A UCP több mint 70 éves múlttal rendelkezik. A szabályok harmonizálására a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara első ízben az 1929-es amszterdami konferencián terjesztett elő indítványt. A javasolt tervezet azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, hiszen Franciaország és Belgium kivételével egyetlen nemzeti bizottság sem támogatta.

A részletes felülvizsgálatot követően a UCP végül 1933-ban, a szervezet bécsi konferenciáján került elfogadásra. Ez alkalommal számos európai ország, valamint az Egyesült Államok néhány bankja is alávetette magát a szokványnak, azonban a nemzetközi kereskedelem egyik legfontosabb szereplője, Nagy-Britannia, a Brit Nemzetközösség országainak nagy többségével együtt elutasította alkalmazását.

1951-ben a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara a UCP újabb változatát szövegezte meg annak érdekében, hogy a szokvány megfeleljen a nemzetközi kereskedelemben bekövetkezett változásoknak.

³ Rolf Eberth, E.P.Ellinger, *Deferred Payment Credits: A Comparative Analysis of Their Special Problem*, Journal of Maritime Law and Commerce, Vol. 14 No.3 July (1983) 387 at 388

A módosított kódex szélesebb skálán került elfogadásra, beleértve számos bankot Ázsiában és Afrikában is.

1962-ben a UCP-t ismét felülvizsgálták annak érdekében, hogy megfeleljen az angol követelményeknek.

További revízióra 1974-ben került sor, ez alkalommal az UNCITRAL közreműködésével, majd később 1983-ban, melynek eredményeként egy olyan szabályrendszer került elfogadásra, amelyhez már 162 ország bankja csatlakozott. 1989-ben a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Banki Bizottsága a szokvány újabb revízióját határozta el. A revízió célja az „áruszállítás területén bekövetkezett fejlődésnek és a technológiai fejlesztéseknek való megfelelés”, valamint a „UCP működésének javítása”⁴ volt.

A felülvizsgált UCP-t a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara 1993-as mexikói konferenciáján fogadta el. Az 1994. január 1-jével hatályba lépett, és a Nemzetközi Kereskedelmi Kamarának a nemzetközi kereskedelem elősegítését fémjelző szokványa az 500-as kiadvány néven (a továbbiakban UCP 500) került kibocsátásra.

A UCP nem jogszabály és nem minősül nemzetközi egyezménynek sem. Nem nemzetközi egyezmény, mivel nem jelent formális megállapodást az egyes államok között, sem nem jogszabály, mivel a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara jogalkotási felhatalmazással nem rendelkezik.

A UCP valójában “ az akkreditívra vonatkozó, nemzetközileg elfogadott banki szokások és gyakorlat gyűjteménye. A nemzetközi kereskedelem történetének legsikeresebb harmonizációja, amely felszámolta a technikai nehézségek nagy részét, melyek alááshatták volna az akkreditív zavartalan működését”⁵.

A UCP 500 1. cikke értelmében a szokvány alkalmazása a felek megállapodásnak függvénye. A cikk hangsúlyozza, hogy:

„A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara 500 sz. kiadványában közzétett, az okmányos meghitelezésre vonatkozó, 1993-ban módosított egységes szabályokat és szokványokat minden okmányos meghitelezésre (beleértve a standby hitelleveleket is, amennyiben azokra alkalmazhatók) alkalmazni kell, ha azokat befoglalták a meghitelezés szövegébe. A szabályok és szokványok a meghitelezés összes érdekelt felére kötelezők, kivéve ha a meghitelezés kifejezetten más rendelkezést tartalmaz.”

Bár a UCP tekinthető az akkreditív szabályozása elsődleges forrásának, az akkreditív jogának kialakulására egyéb jogforrások is jelentős hatással voltak. Erre tekintettel az értekezés bemutatja a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által e témakörben kiadott egyéb szabályokat is, nevezetesen az eUCP („Supplement to the Uniform Customs and Practice for Documentary Credits for Electronic

Presentation”, magyarul „Kiegészítés Elektronikus Bemutatáshoz”); ISBP („International Standard Banking Practice for the Examination of Documents under Documentary Letters of Credit”, magyarul „Alapvető Nemzetközi Banktechnikai Szabályok”); URR 525 („Uniform Rules for Bank-to-Bank Reimbursements under Documentary Credits”, magyarul „Egységes Szabályok a Bankok Közötti Megtérítésekre”) és az ISP98 („International Standby Practices”, magyarul „Nemzetközi Standby Gyakorlat”).

Az értekezés elemzi továbbá az ENSZ bankgaranciákra és standby hitellevelekre vonatkozó egyezményét is (angolul “United Nations Convention on Independent Guarantees and Standby Letters of Credit”), mely az UNCITRAL égisze alatt született, a bankgaranciákra és hitellevelekre vonatkozó jog harmonizálása céljából.

Tekintettel az akkreditív alkalmazásának erőteljes nemzetközi voltára, kevés állam kísérelte meg a szabályokat nemzeti keretek között lefektetni. Egy ilyen kivétel az Amerikai Egyesült Államok, amely Egységes Kereskedelmi Kódexében külön fejezetet szentel az akkreditívnek, és amely ezáltal méltán került a témái kutatóinak érdeklődési körébe.

Az akkreditív szabályozásának további kétségtelen forrása az esetjog. Az esetekből leszűrhető következtetések messze vezetnek, és külön megfontolást igényelnek. Erre figyelemmel az értekezés valamennyi fejezete tartalmaz jogesetelemzést az adott kérdés még alaposabb ismertetése érdekében.

Meghitelezés számos formában bocsátható ki. Bár a **III. Fejezet** elsősorban az okmányos meghitelezésre összpontosít, a teljesség érdekében a másik alapvető mód, a standby hitellel is röviden bemutatásra kerül.

Az okmányos meghitelezés a meghitelezések tradicionális módja. Fő célja a fizetés eszközlése a kedvezményezett részére olyan okmányok ellenében, melyek nemcsak az eladó szerződéses kötelezettségének teljesítését igazolják, de egyben lehető teszik, hogy a vevő hozzájusson az áruhoz.

Egy meghitelezést azonban – amint azt a gyakorlat mutatja – más célra is lehet használni. A standby hitellel a kedvezményezett részére biztosítékot nyújt arra az esetre, ha a másik fél kötelezettségét nem, vagy nem szerződésszerűen teljesíti, így a bankgaranciához hasonló módon működik. A standby hitellel az 1950-es években az Amerikai Egyesült Államokban jelent meg. A szövetségi törvények ugyanis megtiltották a bankok számára bankgaranciák kibocsátását. Az üzleti élet szereplői oldaláról azonban növekvő igény jelentkezett a teljesítés biztosítására, így az amerikai bankok létrehozták a standby hitellelet, a bankgarancia helyettesítésére.

A fejezet ismerteti az akkreditív egyes fajtait, bemutatva céljukat, kereskedelmi alkalmazásukat. A UCP alapján a meghitelezésnek világosan fel kell tüntetnie, hogy miként vehető igénybe. A meghitelezés előírhat:

⁴ Preface to the UCP 500 by Charles del Busto, ICC Brochure No. 500

⁵ Xiang Gao, *The fraud rule in the law of Letters of Credit* (2002) The Hague, p. 18

- *látra szóló* fizetést, amely alapján a bank az okmányok benyújtása esetén látra fizet;
- *halasztott* fizetést, amely alapján a kedvezményezett részére a bank a meghitelezésben előírt későbbi időpontban teljesít fizetést;
- *váltóelfogadást*, amely alapján a bank a kedvezményezett által a banknak címzett intézkedést elfogadja és esedékességkor kifizeti;
- *negociálást*, amely alapján a bank a kibocsátó vagy jóhiszemű birtokos elleni megtérítési igény nélkül kifizeti a kedvezményezett által kibocsátott intézkedést.

A meghitelezésben meg kell továbbá jelölni, hogy visszavonható vagy visszavonhatatlan. A *visszavonható* meghitelezés a vevő számára kedvező, mivel a meghitelezést a nyitó bank bármikor, a kedvezményezett beleegyezése és előzetes értesítése nélkül módosíthatja, vagy akár vissza is vonhatja.

Ezzel szemben a *visszavonhatatlan* meghitelezés a nyitó bank határozott kötelezettségvállalása fizetés teljesítésére, negociálásra vagy váltó elfogadására feltéve, hogy az előírt okmányokat a kedvezményezett benyújtja és a meghitelezés kikötéseit és feltételeit teljesíti.

Míg a „visszavonhatóság” vagy „visszavonhatatlanság” a nyitó bank kötelezettségére utal a kedvezményezettel szemben, a meghitelezés „megerősített” vagy „meg nem erősített” jellege a nyitó bank által a tranzakcióba bevont második bank szerepét minősíti. A nyitó bank felhatalmazása vagy kérése alapján a második bank *megerősítheti* a meghitelezést, amellyel a megerősítő bank határozott kötelezettséget vállal a nyitó bank kötelezettségén felül arra, hogy fizetést teljesít, váltót elfogad vagy negocionál.

Amennyiben a meghitelezés *nem megerősített*, úgy a második bank szerepe minden további kötelezettségvállalás nélkül értesítésre vagy fizetésre korlátozódik.

A nemzetközi kereskedelem a meghitelezés számos, speciális formáját alakította ki:

- *Feltöltődő akkreditív* (Revolving Credit), amely az importőr és exportőr közötti folyamatos kereskedelmi kapcsolat esetén használt, és amely automatikusan egy bizonyos összeg erejéig töltődik fel, új meghitelezés kibocsátása nélkül
- *Előzetes pénzfelvételt engedélyező záradékkal ellátott* (Red Clause), amely az akkreditívbe foglalt speciális, eredetileg pirossal írt záradékról kapta a nevét. A záradék értelmében a megerősítő vagy bármely, az akkreditívben megnevezett bank jogosult a kedvezményezett részére az okmányok benyújtását megelőzően előleget fizetni. Az előleg mértéke az akkreditívben kerül meghatározásra.
- *Átruházható* (Transferable), mely esetén a kedvezményezett jogosult az őt megillető hitellevelet más kedvezményezett javára érvényesíteni.

- *Almeghitelezést engedélyező* (Back-to-back credit), amely egy olyan akkreditív, amelyet egy már létező akkreditív alapján nyit a bank, re-export finanszírozására.

Az akkreditívvel általában négy szorosan összefüggő, de egymástól független jogviszony keletkezik:

- A vevő és az eladó közötti jogviszony – az alapjogviszony
A vevő és az eladó közötti alapügylet leggyakoribb formája az adásvétel. Ebben a vevő – többek között - arra vállal kötelezettséget, hogy a vételár jogosultja, az eladó javára akkreditívet nyit a megfelelő bankkal. Ez egyben kötelezettséget jelent az eladó számára, hogy a fizetés érdekében az akkreditív alapján a bankhoz, és ne közvetlenül a vevőhöz forduljon.
- A vevő és a nyitó bank közötti jogviszony – a megbízási jogviszony
Szerződéses kötelezettsége teljesítése érdekében az akkreditív megnyitására az adásvételi szerződés vevője, mint megbízó, ad megbízást. A vevő és az eladó közötti alapügyletre tekintettel a vevő (megbízó) határozza meg, hogy a bank milyen feltételekkel nyissa meg az akkreditívet.
A megbízás elfogadásával a bank szerződéses jogviszonyba lép a vevővel. E szerződés értelmében a bank kötelezettséget vállal az akkreditív megnyitására és fizetés teljesítésére a kedvezményezett részére, amennyiben a meghitelezés feltételeinek és kikötéseinek szigorúan megfelelő okmányok kerülnek benyújtásra.
- A nyitó bank/megerősítő bank és az eladó közötti jogviszony – az akkreditív jogviszony
A tulajdonképpeni akkreditív jogviszony a meghitelezés kibocsátásával a nyitó bank és a kedvezményezett között jön létre. E jogviszony alapján a bank az akkreditívben előírt feltételek teljesítése esetén köteles az eladónak fizetni.
Az akkreditív megerősítésével jogviszony keletkezik a megerősítő bank és a kedvezményezett között. A megerősítő bank fizetési kötelezettsége független a nyitó bank kötelezettségétől.
- A nyitó bank és a közreműködő másik bank közötti jogviszony – egyéb megbízási jogviszony
Az akkreditívvel történő fizetési mechanizmusban számos esetben a nyitó bankon kívül további bank is közreműködik, mely szerződéses jogviszonyt hoz létre a bankok között. A bankok közötti szerződés rögzíti a közreműködő bank szerepét, a felek jogait és kötelezettségeit, a közreműködő és fizetést teljesítő bankkal szembeni megtérítést, valamint a nyitó bank instrukcióit.

Az akkreditív működésének megértése megkívánja e jogviszonyok, valamint szereplők feladatának ismertetését, melyet az értekezés **IV. Fejezete** tartalmaz, a felek jogának és kötelezettségének elemzésével együtt.

Az okmányos meghitelezés neve abból a tényből ered, hogy a bank a benyújtott okmányok alapján teljesít fizetést. Az **V. Fejezet** részletesen bemutatja a fizetés feltételeként általában előírt okmányokat.

A meghitelezésben megjelölt okmányok az akkreditív jogviszony sarokkövét képezik. A benyújtandó okmányok fajtáját és számát a vevő a banknak adott megbízásban határozza meg. A bank kizárólag akkor köteles fizetést teljesíteni, ha a kedvezményezett az előírt és a feltételeknek szigorúan megfelelő okmányokat a megjelölt számban, határidőn belül benyújtja. Ily módon a megbízó-vevő az adott kereskedelmi kapcsolat által megkövetelt legmagasabb szintű feltételeket szabhatja, rászorítva ezzel az eladót szerződéses kötelezettségei teljesítésére. Ezzel szemben a kedvezményezett-eladó biztosítva van, hogy a megfelelő okmányok benyújtása esetén a bank fizetni fog, függetlenül a vevő pénzügyi helyzetétől, fizetési képességétől vagy készségétől.

A korábbi szabályozással ellentétben a UCP 500 kiterjedtebben foglalkozik az okmányok kérdésével, különösen a szállítási okmányokkal, és az alábbi kategóriákat határozza meg:

- Szállítási okmányok (tengeri hajóraklevél, nem-forgatható tengeri fuvarlevél, hajóberleti hajóraklevél, többmódozatú szállítási okmány, légi szállítási okmány, közúti- vasúti- vagy belföldi víziúti szállítási okmány, futárszolgálati és postai elismervények, szállítmányozók által kiállított szállítási okmányok)
- Biztosítási okmányok
- Kereskedelmi számla
- Egyéb okmányok

A fejezet külön-külön ismerteti az egyes okmányok formai és tartalmi követelményeit, valamint az okmánybenyújtás általános szabályait a UCP 500 vonatkozó rendelkezései fényében.

Az akkreditív jogviszony két alapelven, az okmányszigorúság és a függetlenség alapelvén nyugszik. A **VI. Fejezet**ben bemutatottak alapján az okmányszigorúság elve lehetővé teszi a bank számára, hogy visszautasítsa az okmányokat, valamint a fizetést, amennyiben azok nem felelnek meg szigorúan a meghitelezés feltételeinek és kikötéseinek. Az alapelv érvényesítése biztonságot nyújt a vevő számára, mivel a vevő csak abban az esetben köteles a banknak megtéríteni az eladó felé teljesített fizetést, ha a bank az akkreditívben meghatározott feltételeknek szigorúan megfelelő okmányok ellenében fizetett.

Az okmányszigorúság elvéhez szorosan kapcsolódik a banknak az okmányok megvizsgálásával kapcsolatos kötelezettsége. Az okmányvizsgálat mértékét és

időtartamát a UCP 500 szabályozza. Ezen szabályokat az értekezés részletesen elemzi.

A függetlenség elve megköveteli a banktól, hogy teljesítse fizetési kötelezettségét az eladó és a vevő közötti, az alapszerződést érintő esetleges vitától függetlenül. Ez azt jelenti, hogy a vevő a fizetés menetét nem állíthatja meg egyszerűen arra hivatkozva, hogy az eladó nem az alapszerződésben foglaltaknak megfelelően teljesített. A UCP 500 4. cikke értelmében a meghitelezési műveletekben valamennyi fél okmányokkal foglalkozik és nem árukkal, szolgáltatásokkal és/vagy más teljesítésekkel. Így a kedvezményezettnek nem azt kell bizonyítania, hogy az alapszerződésben rögzítetteknek eleget tett, hanem egyszerűen az akkreditív feltételeinek külső megjelenésükben megfelelő okmányokat kell benyújtania.

Ez az alapelvet mind a UCP 500, mind az esetjog hangsúlyozza. Mindazonáltal, „amint az megtörténik minden szabállyal, amely az emberi magatartást széles ecsettel festi”⁶ az alapelv szigorú alkalmazása fanyar eredményekhez vezethet, mely ellentétben áll az akkreditív alkalmazásának eredeti céljával. Ez történik csalás esetén. A csalás iskolapéldája az, amikor a kedvezményezett formailag megfelelő, azonban hamis okmányt nyújt be, mely alapján a bank fizetést teljesít. Az okmányok mögött azonban nincs valós teljesítés. Az áru beérkezett követően a vevő felfedezi, hogy az áru nem szerződésszerű, gyakran nem több, mint értéktelen kacat és felelősségre vonja a bankot, hogy miért fizetett. A bank ilyenkor arra hivatkozik, hogy szerepe csupán arra korlátozódik, hogy a külső megjelenésükben megfelelő okmányok ellenében fizessen, így nem felel az áru minőségéért, vagy nem létező voltáért.

A függetlenség elvének érvényesítése ezért megfontolást igényel. Amennyiben minden esetben megengedett lenne, hogy a vevő az áru nem szerződésszerű voltára hivatkozva megállítsa a fizetés menetét, az akkreditív kereskedelmi használhatóságán esne csorba. Ugyanilyen jogtalansághoz vezetne azonban, ha az eladó pénzhez juthatna hamis vagy hamisított dokumentumok alapján.

A jogtalanság elkerülése érdekében ezért kialakításra került egy szabály, az úgy nevezett „fraud rule”, amely kivételt képez a függetlenség elve alól.

A „fraud rule”-ral a **VII. Fejezet** foglalkozik. A „fraud rule” az akkreditív szabályozásának „legellentmondóbb és leghomályosabb területe”⁷. Egy különleges szabály, amely lehetővé teszi, hogy a bíróság a formailag megfelelő okmányok mögötti teljesítést megvizsgálja, és csalás esetén megszakítsa a fizetés folyamatát.

Az akkreditív körében elkövetett csalásnak számos módja lehetséges. A pénzszerzés reményében a csalás elkövetője lehet a nyitó bank megbízója, maga a kedvezményezett, ők közösen, vagy harmadik személyek is. Az értekezés a

⁶ GETZ, H.A., *Enjoining the International Standby letter of Credit: The Iranian Letter of Credit Cases*, 21 Harvard International Law Journal (1980) 189 at 204

⁷ Comment, *Fraud in the Transaction: Enjoining Letters of Credit during the Iranian Revolution*, 93 Harvard Law Review (1980) 992, 995

kedvezményezett által elkövetett csalásra összpontosít, hiszen a kereskedelmi életben ez fordul elő a leggyakrabban.

Az értekezés a csalás problémáját egyes angolszász (amerikai és angol), és civil jogi (magyar és görög) jogrendszerek szabályozásának összehasonlításán, valamint az ENSZ bankgaranciákra és standby hitellevelekre vonatkozó egyezménye bemutatásán keresztül elemzi.

A „fraud rule” kialakulásának és fejlődésének ismertetése jogeseteken keresztül történik, mely során számos jogeset kerül elemzésre 1756-tól napjainkig. A jogesetek palettája magában foglalja az esetjogi mérföldkönek tartott, amerikai *Sztejn v. Henry Schroeder Banking Corporation et al*⁸ esetet, valamint a jól ismert és gyakran hivatkozott angol *United City Merchants (Investments) Ltd v. Royal Bank of Canada*⁹ esetet is.

Az egyes jogrendszerek a „fraud rule” alkalmazhatóságát különbözőképpen közelítik meg, és eltérő feltételekhez kötik a szabály felhívását az okmányos meghitelezés rendes működésének megszakítása érdekében.

Az Amerikai Egyesült Államokban az akkreditív működését az Egységes Kereskedelmi Kódex 5.cikke tartalmazza. A csalás kérdésével „Csalás és hamisítás” címszó alatt az 5-109. cikk foglalkozik. A hivatkozott cikk lehetővé teszi a bank számára, hogy visszautasítsa az okmányokat, valamint a megbízó (vevő) számára, hogy bírósághoz forduljon annak érdekében, hogy az megtiltsa a banknak a fizetés teljesítését. Mivel a bíróság beleavatkozása az akkreditív természetes működésébe sérti a függetlenség elvét, a tiltó végzés meghozatalának szigorú feltételei vannak. A négy feltétel, amelynek fennállása megkövetelt:

- az intézkedés nem kizárt az alkalmazandó jog alapján,
- az esetlegesen hátrányosan érintett kedvezményezett, nyitó vagy kijelölt bank megfelelő védelme biztosított az intézkedés révén esetlegesen elszenvedett hátrány esetére,
- a tagállami jog által előírt valamennyi feltétel adott az intézkedés megtételére, és
- a betérjesztett bizonyíték alapján valószínűsíthető, hogy a hamisítás vagy lényegi csalás tárgyában benyújtott kérelem sikerrel jár, és a kérelmező nem élvezzi az 5-109 cikk alatti védelmet.

Ez utóbbi feltétel rámutat arra, hogy az Egységes Kereskedelmi Kódex védi a jóhiszemű harmadik személyt (ilyen például a kijelölt bank, amely jóhiszeműen és a csalás vagy lényegi hamisítás tudta nélkül ellenértéket adott az okmányért; a megerősítő bank; a nyitó vagy kijelölt bank általi elfogadást követően intézvényezett váltó jóhiszemű birtokosa; vagy az engedményes), akik jóhiszeműen és a csalás tudta nélkül váltak az okmány birtokosává.

⁸ [1941] 31 NYS 2d 631

⁹ [1979] 1 Lloyd's Rep. 267, [1981] 1 Lloyd's Rep. 604, [1983] AC 168.

Angliában a „fraud rule” nem került kodifikálásra, az esetjog azonban elismeri és hivatkozik rá. A „fraud rule” felhívásához az angol bíróság az alábbiak fennállását követeli meg:

- a csalás bizonyítottan fennáll,
- a bank tudomással van a csalásról,
- a bank a csalásról időben szerzett tudomást, és
- a csalást a kedvezményezett követte el, abban közreműködött vagy arról tudomással bírt.

Magyarországon az akkreditív jogviszonyt a UCP szabályozza, melyet a hazai jogalkotó a 2004. március 14-e óta hatályban lévő 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezéssel beemelt a magyar jogrendbe. A csalás körében azonban a Polgári Törvénykönyv általános szabályai irányadók. A jogesetek elemzése rámutat arra, hogy a magyar bíróság a „fraud rule” felhívásához az angol bíróságokhoz hasonlóan szigorú feltételeket szab.

Görögországban az okmányos meghitelezést a tőketársaságokra vonatkozó speciális szabályokról szóló 1923. évi (Július 17/Augusztus 13) törvény 25-34. cikke szabályozza. Tekintettel azonban arra, hogy a görög bankok kollektíven alávetik magukat a UCP rendelkezéseinek, a törvényi szabályozás jelentőségét veszítette. A görög jog elismeri a függetlenség elvét, bár azt a hivatkozott törvény explicit módon nem tartalmazza, és nem következik implicit módon a törvény szövegéből sem. A függetlenség elve az általános szerződési jog része.

A „fraud rule” szintén nem kodifikált. Csalás esetén a görög bíróságok általában a szerződési jog alapelveinek és az általános erkölcsi normák megsértésére hivatkozással akadályozzák meg a rosszhiszemű kedvezményezettnek történő fizetést.

Bár a csalás az akkreditív jogügyletek mindennapos jelensége, a UCP 500 nem tartalmaz kifejezett rendelkezést erre az estre vonatkozóan. Az értekezés feltárja azokat az alapvető megfontolásokat, melyek a UCP létrehozóit arra indították, hogy ne szabályozzák a kérdést, továbbá ismerteti a szerző nem titkolt véleményét, mely szerint szükséges lenne a „fraud rule”-t a Kódexbe beépíteni. A fejezetben végigvezetett elemzés az egyes jogrendszerek megoldásairól rámutat arra, hogy egységes szabályozás hiányában ugyanaz a tényállás eltérő döntéshez vezethet, ha a kérdés egy angol vagy egy amerikai bíróság elé kerül. Ez nem kedvez a nemzetközi kereskedelemnek, és akadályozza a döntési harmóniát.

A nemzetközi kapcsolatok nem statikusak. Múltjuk, jelenük és jövőjük van. A **VIII. Fejezet** a UCP jövőjével foglalkozik, ívet adva az értekezésnek. A fejezet két részre oszlik. Az első részt az értekezés az eUCP elemzésének szenteli, mely egy olyan szabályrendszer, amely átvezeti az akkreditívet az elektronikus korba. A „vegyes okmánybenyújtás” koncepciójának kidolgozásával, amely megengedi az okmányok részben papír alapú, valamint kizárólag elektronikus módon történő

benyújtását is, nagy előrelépés történt az elektronikus kereskedelem irányába, melyben az okmányok benyújtása elektronikus úton történik majd.

Bár a UCP 500 kedvező fogadtatásban részesült, 1994-es hatályba lépése óta a bankári közösség és a kereskedők, csak úgy mint a jogászok és a kereskedelmi élet egyéb szereplői a szabályozás számos ellentmondására, érthetlenségére és következetlenségére mutattak rá. A második rész a UCP 500 jelenleg folyó felülvizsgálatát ismerteti, elemezve a leginkább vitatott kérdéseket.

A **IX. Fejezet** az értekezés általános összefoglalását adja.

Tudományos eredmények

Az akkreditív működésének bemutatása

Az értekezés körültekintő alapossgal mutatja be az okmányos meghitelezés működését a UCP 500 rendelkezései tükrében. Elemzi jogforrásait, típusait, a komplex jogviszony szereplőinek jogát és kötelezettségét, az akkreditív működését alapvetően meghatározó elveket. Fontos kiemelni, hogy a magyar jogirodalomban a UCP 500 ilyen részletességgel korábban nem került bemutatásra.

Az értekezés a kodifikált szabályokon túl 63 olyan jogesetet ismertet részletesen, melyek egyáltalán nem, vagy csak hivatkozás szintjén található meg a magyar jogirodalomban, így útmutatóul szolgálhat mind a banki, mind a bírói gyakorlat számára.

A „fraud rule” elemzése

Az értekezés a magyar jogirodalomban elsőként ismerteti a „fraud rule” alkalmazását. Bemutatja a „fraud rule” első megjelenését és történelmi fejlődését az angol és amerikai esetjogban, az 1700-as évek végétől napjainkig.

Ezt követően a négy hivatkozott jogrendszer, valamint az ENSZ egyezmény alapján elemzi a „fraud rule” felhívásának feltételeit, összehasonlító szemlélettel.

Az értekezés bemutatja, hogy a „fraud rule” alkalmazása az egyes jogrendszerekben eltérő mérték alapján történik, amely egymással ellentétes eredményre vezethet ugyanazon tényállás mellett. Mindezzel felhívja a figyelmet annak szükségességére, hogy a „fraud rule” nemzetközi szinten is szabályozásra kerüljön.

A UCP jövőbeni rendelkezései

A nemzetközi kereskedelem gyorsan változó világához a nemzetközi szabályozásnak is igazodnia kell. Az értekezés záró fejezete rávilágít a UCP 500 hiányosságaira és egyes szabályai módosításának szükségességére. Ismerteti a felülvizsgálat megindításának kronológiai hátterét és bemutatja a legvitatottabb rendelkezésekkel kapcsolatos módosítási javaslatokat.

IV. A SZERZŐ KUTATÁS TÉMAKÖRÉBEN KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓI

Az akkreditív – Kiegészítő jegyzet a Nemzetközi gazdasági kapcsolatok jogához, PPKE JAK, 2004

Az akkreditív jelentősége a nemzetközi kereskedelmi ügyletek során – Az okmányszigorúság elve, Nochta – Bölcskei (szerk.), Emlékkönyv Lábady Tamás 60. születésnapjára tanítványaitól, Budapest, 2004

Supplement to UCP 500 for Electronic Presentation - An introduction based on the ICC Guide to the eUCP, Raffai K. (szerk.), Placet Experiri – Ünnepi tanulmányok Bánrévy Gábor 75. születésnapjára, Budapest, 2004

A függetlenség elve és annak korlátai az akkreditív jogviszonyban, Magyar Jog LIII.évfolyam 5.szám, 2006

Az akkreditívre vonatkozó nemzetközi szabályozás fejlődése, különös tekintettel a UCP jelenlegi revíziójára, publikálásra elfogadva, Magyar Jog, 2006

UCP- The Unusual Customs and Practice, publikálásra elfogadva, LC Monitor, 2006

A journey of a thousand miles - The development of the UCP, publikálásra elfogadva, Revue Hellenic de Droit International, 2006